

## فاطمه زهرا (علیها السلام) الگوی برتر زن مسلمان

خدیدجه حلیمی<sup>۱</sup>

### چکیده

انسان به طور فطری در زندگی خود نیازمند الگو و راهنماست و خداوند متعال همواره برای هدایت انسان، پیامبران و راهنمایانی فرستاده است تا بتواند راه مستقیم برای رسیدن به سعادت را تشخیص بدهد. بنابراین انسان باید در انتخاب الگویی برتر تصمیم درست بگیرد، الگویی که مورد تأیید خداوند متعال باشد و انسان را در راه رسیدن به کمال هدایت کند. در جامعه امروز که دشمنان اسلام، سعی دارند تا آموزه‌های اسلامی و ارزش‌های اخلاقی را به نابودی بکشانند و در راه رسیدن به این هدف، از منافقان داخلی و دشمنان خارجی کمک می‌گیرند، باید سعی کرد تا با استفاده از ابزارهای گوناگون و معرفی الگوهای مورد تأیید خداوند متعال، به ترویج آموزه‌های اسلام پرداخت تا انسان (اشرف مخلوقات) بتواند به بهترین نحو، راه تعالی و پیشرفت را طی کند. در جامعه اسلامی به نظام خانواده، تأکید فراوانی شده است و در تربیت فرزندان، «مادر» نقش به‌سزایی دارد، پس می‌بایست مادران، همان زنان جامعه اسلامی از الگویی جامع برخوردار باشند. در دین اسلام الگوی برتر برای زن باید شخصی باشد که مصداق تمام خوبی‌هاست. حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) که تربیت شده‌ی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و حضرت خدیجه (علیها السلام) بوده است و آئینه تمام‌نمای حق است، برترین الگو برای زن مسلمان معرفی شده است. نه تنها الگوی زنان، بلکه الگوی همه‌ی انسان‌هاست. حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) در عرصه‌های مختلف زندگی؛ ایمان و بندگی، عدالت و شجاعت، مسؤولیت‌شناسی، تدبیر و سیاست و ... همواره می‌تواند الگوی جامعی در زندگی انسان باشد.

کلیدواژه‌گان: فاطمه زهرا (علیها السلام)، الگو، برتر، اسلام، مسلمان، زن، تربیت.

### مقدمه

خداوند انسان را آفرید و برای هدایتش رسولانی فرستاد تا راه مستقیم را به وسیله‌ی راهنما طی کند و به رشد و تعالی برسد. انسان به طور ذاتی برای طی کردن راه سعادت، نیازمند الگو است. شناخت الگو و انتخاب الگوی برتر باعث تکامل انسان است. خداوند متعال در قرآن، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را اسوه‌ی حسنه معرفی کرده است. بنابراین حضرت فاطمه زهرا

<sup>۱</sup> طلبه سطح ۲، حوزه علمیه

(علیها السلام) که تربیت شده دست پیامبر است و تمام صفات پیامبر اکرم (صلی الله علی و آله) در وی تجلی می کند نیز بهترین الگو برای انسان مسلمان می تواند باشد. برای شناخت و انتخاب الگوی برتر باید به سیره زندگانی الگو پرداخت.

در این تحقیق سعی شده است به مفهوم الگو، نیاز انسان به الگو، الگو از دیدگاه اسلام، شناخت شاخص های فردی و اجتماعی حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) و عملکرد آن حضرت به عنوان الگوی برتر زن مسلمان پرداخته شود.

## شناخت الگو و اهمیت آن

### تعریف الگو

منظور از الگو نمونه‌ی عینی یک فرد در ابعاد گوناگون است که برای رسیدن به کمال از سوی دیگران پیروی می شود. ناگفته نماند واژه‌های؛ امام، اسوه، قدوه، مدل، نمونه، سرمشق، هادی، دلیل و حجت در متون اسلامی و تعلیم و تربیت و روان شناسی، تقریباً به معنای «الگو» و معادل آن هستند.<sup>۱</sup>

### نیاز انسان به الگو

انسان به طور فطری در زندگی خود نیازمند الگو و راهنماست و خداوند متعال همواره برای هدایت انسان، پیامبران و راهنمایانی فرستاده است.

تقلید و الگوپذیری آگاهانه و مطلوب از اسوه‌ها امری مهم و اجتناب ناپذیر در زندگی همه انسان هاست. به دلیل همین اهمیت است که در علوم گوناگونی همچون فقه، روان شناسی یادگیری، روان شناسی اجتماعی و تعلیم و تربیت درباره آن بحث می شود.<sup>۲</sup>

### خصوصیات الگوی مرجع

چهار خصوصیت مورد بحث به این شرح است:

سازمان نظام یافته‌ی عاطفی حقوقی و کاربردی را القاء کند که در تمامی عناصرش نظم منطقی وجود داشته و به هم وابسته باشد و در یک جهت و هدف متعالی حرکت کند (نظام ولایت).

ساخت فکری انعطاف پذیری را القاء کند که در صورت رشد تفکر، حوزه وسیع تری از احساس و عمل فرد را زیر پوشش خود بگیرد.

۱. مهدی، حسین زاده، مجله معرفت، مقاله: (آموزه‌های اسلامی در باب تقلید از الگوها)، ش ۶۷، ص ۸۴.

۲. همان

ارتباط نوین و ریشه‌ای با اصول نهادی انسان‌ها (فطرت) برقرار کند و تأیید آن را به همراه بیاورد. استعداد و زمینه کاربردی در تمامی ابعاد زندگی انسان داشته و در نقش‌های مختلف نیز پیام مقتضی داشته باشد.

در این صورت با وجود متفاوت بودن شاکله‌ی درونی انسان‌ها، آن‌الگو با خطوط مشترک ذهن انسان‌ها تحت عنوان (انسانیت) تماس برقرار می‌کند و مطابق قانون ساری و جاری انسانیت، پیوند عمیق حقوقی، عاطفی، و عملی ناگسستی - تحت عنوان مودت - ایجاد می‌شود؛ که این اتصال به شناختی دقیق‌تر و تعادلی پایدارتر می‌انجامد.<sup>۱</sup>

### الگو در اسلام

جایگاه اصلی الگوی عملی در مکاتب الهی، که رسالت اصلی آن‌ها تعلیم و تربیت انسان می‌باشد، به قدری رفیع و برجسته است که خداوند در طول تاریخ، برای هدایت هر قوم و گروهی، یک الگوی عملی به عنوان پیامبر و امام فرستاده است تا مردم به وسیله‌ی او هدایت و راهنمایی شوند.<sup>۲</sup>

خداوند متعال در قرآن کریم به طور صریح بیان کرده است:

وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ.<sup>۳</sup>

(و برای هر قومی هدایت‌گری است.)

إِنَّا عَلَيْنَا لَلْهُدَى.<sup>۴</sup>

(و آنچه بر ماست راهنمایی است.)

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِيمَانِهِمْ.<sup>۵</sup>

(به یاد آورید) روزی را که هر گروهی را با پیشوایشان می‌خوانیم.)

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ.<sup>۶</sup>

(مسلماناً برای شما در زندگی رسول خدا سرمشق نیکویی بود.)

۱. سیمین دخت، بهزادپور، زن در توسعه مفاهیم اسلامی، تهران؛ انتشارات خرداد، ۱۳۷۸، ص ۲۲۱.

۲. مرضیه، مظهری، رفتار شناسی امام خمینی (ره)، تهران؛ چاپ قم، نشر عروج، ۱۳۸۷، ص ۹.

۳. رعد: ۷.

۴. لیل: ۱۳.

۵. اسراء: ۷۱.

۶. احزاب: ۲۱.

## الگو سازی و الگو دهی از سیره معصومان (علیهم السلام)

در جامعه امروز که دشمنان اسلام، سعی دارند تا آموزه‌های اسلامی و ارزش‌های اخلاقی را به نابودی بکشانند و در راه رسیدن به این هدف، از منافقان داخلی و دشمنان خارجی کمک می‌گیرند، باید سعی کرد تا با استفاده از ابزارهای گوناگون و معرفی الگوهای مورد تایید خداوند متعال، به ترویج آموزه‌های اسلام پرداخت تا انسان (اشرف مخلوقات) بتواند به بهترین نحو، راه تعالی و پیشرفت را طی کند. در جامعه اسلامی به نظام خانواده، تأکید فراوانی شده است و در تربیت فرزندان، «مادر» نقش به‌سزایی دارد، پس می‌بایست مادران، همان زنان جامعه اسلامی از الگویی جامع برخوردار باشند.

مجالس و محافل مذهبی مقدمه‌ای است برای این‌که پیوندهای قلبی و عملی ما به اهل بیت (علیهم السلام) ژرف‌تر و محکم‌تر شود. باید در پرتو این‌گونه مجالس، ابعاد وجودی آن الگوهای الهی را بشناسیم و بکوشیم تا اعمالمان شبیه ایشان بشود و کمال سعادت خویش را در تبعیت کامل و بی‌چون و چرا از ایشان بیابیم؛ چرا که تنها راه مطمئن قرب الهی اسوه‌پذیری عاشقانه و اقتدای خالصانه به سیره علمی و عملی ایشان است. اگر از فیض حضور حضرت فاطمه زهراء (علیها السلام) محرومیم، می‌باید شخصیت یگانه و ویژگی‌های رفتاری او را بشناسیم و بشناسانیم و روز به روز در سیره زندگانی خویش به ایشان شباهت بیشتری بیابیم تا نام ما نیز در زمره شیعیان راستین اهل بیت (علیه السلام) ثبت و ضبط گردد.<sup>۱</sup>

## اهمیت جایگاه و الگوی زن مسلمان در اندیشه بزرگان

امام خمینی (قدس سره) فرمود: نقش زنان در عالم از ویژگی‌های خاصی برخوردار است. صلاح و فساد یک جامعه از صلاح و فساد زنان در آن جامعه سرچشمه می‌گیرد. زن یکتا موجودی است که می‌تواند از دامن خود افرادی به جامعه تحویل دهد که از برکاتش یک جامعه، بلکه جامعه‌ها به استقامت و ارزش‌های والای انسانی کشیده شوند.<sup>۲</sup>

## سیره حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام)

۱. محمد تقی، مصباح یزدی، جامی از زلال کوثر، تحقیق و نگارش: محمدباقر حیدری، قم؛ موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)،

۱۳۸۵، ص ۶۲.

۲. مجله پیام زن، خرداد ۱۳۷۹، ش ۹۹.

پی بردن به ماهیت و حقیقت اشیا سخت و دشوار است و این سنجه نسبت به نمونه‌های برتر و نخبه‌های کامل تر هستی می‌رسد. به هیچ وجه نمی‌توان ترازو و معیارهای سنجشی برای توزین آن نهاد. آن‌گاه که لقب «سیده نساء العالمین» که یک موهبت سماوی است، از سوی رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) به دخترش حضرت فاطمه (علیها السلام) داده شد بایستی اعتراف کرد که تنها راه شناخت او عجز و ناتوانی معرفتی است. از جمله نوادر هستی، حقیقت والای زهرای مرضیه (علیها السلام) است که خدایش او را به کوثر ستود و به او خیر فراوان لقب داد و به پدر کریمش خطاب کرد که به شکرانه‌ی این عطیه الهی نماز به جا آور و قربانی ذبح کن. باید دانست که حضرت فاطمه (علیها السلام) همانند پدر بزرگوارش رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) به رغم داشتن این همه کمالات و فضایل یک موجود زمینی و عبرت بشری است، او را بایستی اسوه دانست و در همه حیات و زندگی به سیره علمی و عملی او اقتدا و تأسی کرد.<sup>۱</sup>

### سیره علمی و معرفتی

#### ۳-۱-۱- حضرت زهرا (علیها السلام) در سجاده‌ی بندگی

حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) اسوه‌ی ناب بندگی در پیشگاه خداوند متعال، است و پروردگار به ثنایی با فضیلت تر از تسبیح فاطمه (علیها السلام) عبادت نشده است. آن‌چنان‌که خداوند متعال از عبادت وی راضی است و پیروانش را از آتش ایمن ساخته است.

وَأَمَّا ابْنَتِي فَاطِمَةَ فَإِنَّهَا سَيِّدَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مِنَ الْأُولِيِّينَ وَالْآخِرِينَ وَهِيَ بَضْعَةٌ مِنِّي وَهِيَ نُورٌ عَيْنِي وَ... مَتَى قَامَتْ فِي مِحْرَابِهَا بَيْنَ يَدَي رَبِّهَا \_جَلَّ جَلَالُهُ\_ ظَهَرَ نُورُهَا لِمَلَائِكَةِ السَّمَاءِ كَمَا يَظْهَرُ نُورُ الْكَوَاكِبِ لِأَهْلِ الْأَرْضِ وَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمَلَائِكَتِهِ يَا مَلَائِكَتِي انظُرُوا إِلَيَّ أُمَّتِي فَاطِمَةَ سَيِّدَةَ إِمَائِي قَائِمَةً بَيْنَ يَدَي تَرْتَعِدُ فَرَانِصُهَا مِنْ خِيفَتِي وَقَدْ أَقْبَلَتْ بِقَلْبِهَا عَلَيَّ عِبَادَتِي أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ آمَنْتُ شِعْتَهَا مِنَ النَّارِ...<sup>۲</sup>

و اما دخترم فاطمه، سیده و سرور زنان عالم، از اولین و آخرین آنهاست و آن پاره‌ی تن من و نور چشم من ... است، هرگاه که در محراب عبادت در پیشگاه پروردگارش \_جَلَّ جَلَالُهُ\_ قرار می‌گیرد، نورش برای ملائکه آسمان می‌درخشد، چنان‌که نور ستارگان برای اهل زمین تالو می‌کند، و خداوند \_عَزَّ وَجَلَّ\_ به ملائکه می‌فرماید: ای ملائکه‌ی من، به کنیزم فاطمه، سیده‌ی کنیزانم تماشا کنید، که چگونه در پیشگاهم ایستاده و از ترس من بدنش به لرزه و

۱. عبدالله، جوادی آملی، فاطمه (علیها السلام) اسوه بشر، تحقیق و تنظیم: مهدی آقایی، قم: مرکز نشر اسراء، ۱۳۹۳، ص ۱۱-۱۵ با تلخیص.

۲. محمد بن علی، ابن بابویه، الأملی (للصدوق)، ج ۶، تهران: کتابچی، ۱۳۷۶، ص ۱۱۳.

اضطراب درآمده و با دل به عبادت من رو آورده، شما را شاهد می‌گیرم که شیعیانش را از آتش ایمن ساختم...

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ: مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِنْ التَّحْمِيدِ أَفْضَلَ مِنْ تَسْبِيحِ فَاطِمَةَ عَ وَكَانَ شَيْءٌ أَفْضَلَ مِنْهُ لَنَحَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ ص فَاطِمَةَ (ع).<sup>۱</sup>

امام باقر (علیه السلام) فرمود: خداوند به ثنایی با فضیلت‌تر از تسبیح فاطمه (علیها السلام) عبادت نشده است و اگر چیزی افضل از آن بود، رسول الله (صلی الله علیه و آله) به فاطمه (علیها السلام) هدیه می‌نمود.

### ۳-۱-۲- حضرت زهرا (علیها السلام) در حجله گاه پوشیدگی

حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) به حفظ عفت اهتمام می‌ورزید و روایات گوناگونی در این-باره نقل شده است که در این جا به دو روایت بسنده می‌شود.

قال النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ شَيْءٍ خَيْرٌ لِلْمَرْأَةِ؟ قَالَتْ: أَنْ لَا تَرَى رَجُلًا وَلَا يَرَاهَا رَجُلٌ، فَضَمَّهَا إِلَيْهِ وَقَالَ: ذَرِيَّةٌ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ.<sup>۲</sup>

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از حضرت فاطمه (علیها السلام) پرسید: چه چیز برای زن بهتر است؟ عرض کرد: نه او مردی را ببیند و نه مردی او را.

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّهُ قَالَ: اسْتَأْذَنَ أَعْمَى عَلَى فَاطِمَةَ ع فَحَجَّجَتْهُ فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ع لِمَ تَحْجِجِينَهُ وَهُوَ لَا يَرَاكَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ يَرَانِي فَإِنِّي أَرَاهُ وَهُوَ يَشْمُ الرِّيحَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَشْهَدُ أَنَّكَ بَضْعَةٌ مِنِّي.<sup>۳</sup>

امام صادق (علیه السلام) فرمود: ناینبایی از فاطمه (علیها السلام) اجازه خواست [تا وارد خانه شود] حضرت خود را از وی پنهان کرد (خود را پوشاند). رسول الله (صلی الله علیه و آله) فرمود: چرا خود را پنهان کردی؟ او که تو را نمی‌بیند. عرض کرد: اگر او مرا نمی‌بیند، من او را می‌بینم و او بوی مرا استشمام می‌کند. رسول الله (صلی الله علیه و آله) فرمود: شهادت می‌دهم که تو پاره‌ی تن منی.

### ۳-۱-۳- حضرت زهرا (علیها السلام) در عرصه‌ی تلاش پیشگی

۱. محمد بن یعقوب، کلینی، الکافی، ج ۴، ح ۳، تهران؛ دارالکتب اسلامی، ۱۴۰۷ ق، ص ۳۴۳.

۲. عباس، قمی، سفینه البحار، ج ۲، قم؛ ۱۴۱۴ ق، ص ۷۰۴.

۳. نعمان بن محمد مغربی، ابن حیون، دعائم الإسلام، قم؛ مؤسسه آل‌البیت (ع)، ۱۳۸۵ ق، ص ۲۱۴.

یکی از مهم‌ترین مسائل در عرصه‌ی تربیت و تزکیت نفس انسان، ایجاد و پرورش روحیه‌ی مسؤولیت‌پذیری است. از بهترین راه‌های شکوفاسازی روحیه‌ی مسؤولیت، شناسایی الگوهای شایسته در این عرصه و اقتدا به روح رفتار و سیره‌ی ایشان است.

حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) به گواهی تاریخ از همان دوره‌ی طفولیت تا آخرین لحظه‌ی حیات پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حساس‌ترین موقعیت‌ها، بزرگ‌ترین پشتوانه‌ی روحی پیامبر بود. در سخت‌ترین و سهمگین‌ترین شرایط بحرانی به یاری پدر می‌شتافت و مهربان‌تر از هزار مادر به تیمار روح پدر می‌پرداخت و بار سنگین غصه‌ها را از دوش او برمی‌داشت.<sup>۱</sup>

### سیره تربیتی و آیین همسر داری

حضرت زهرا (علیها السلام) در سال‌های نخستین عمر خود، شاهد مهربانی‌ها و گذشت‌ها و بردباری‌های مادر فداکار خویش بود و افزون بر برخورداری از زمینه‌ها و عوامل رشد و تربیت، در آغوش موفق‌ترین مربی دنیای بشریت؛ حضرت خاتم الانبیاء (صلی الله علیه و آله) پرورش یافته است. وجود با برکت حضرت زهرا (علیها السلام) همان‌گونه که در ابعاد مختلف زندگی به سان مشکاتی نورانی، هدایت‌گر دل‌های مشتاقان به سوی کمال و رستگاری است، برای معرفی بهترین شیوه‌های تربیتی از منظر دین و بیان شیوه تعلیم و تربیت فرزندان و اطرافیان و نحوه پاسخ‌گویی و آموزش مسائل دینی و دیگر ابعاد تربیتی و آیین همسر داری نیز هم‌چون رسول خدا (صلی الله علیه و آله) الگوی بی‌بدیلی است.<sup>۲</sup>

### ۱-۲-۳- حضرت زهرا (علیها السلام) و همسر داری

حضرت زهرا (علیها السلام) با آن همه عظمت شخصی و موقعیت خانوادگی و با این‌که دختر رسول خدا و خاتم پیامبران (صلی الله علیه و آله) بود، مردان ثروتمندی را که به خواستگاری او می‌آمدند را نپذیرفت و به خواستگاری مردی جواب مثبت داد که هر چند از نظر مادی وضع مناسبی نداشت ولی از نظر برجستگی‌های معنوی و درجات علم و ایمان در رتبه‌ی بالایی قرار داشت. با یک عروسی ساده و جهیزیه‌ای ساده‌تر به خانه‌ی علی (علیه السلام) رفت. در عروسی آن حضرت اشعار و کلماتی بر زبان‌ها جاری بود که در تقدیس الهی، شکر خداوند متعال و تجلیل از خاندان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بود. گفتن تکبیر و تکریم خداوند متعال نشانه‌ی آن است که یک مسلمان در هر حالی باید از خداوند متعال یاد و شکرگزاری کند و در عروسی که از شادترین لحظه‌های زندگی است نیز، از یاد خدای بزرگ غافل نشود، این چنین

۱. محمد تقی، مصباح یزدی، همان، ص ۱۲۱.

۲. عبدالله، جوادی آملی، همان، ص ۱۴۳ و ۱۴۵ با تلخیص.

حضرت زهرا (علیها السلام) بنیان یک زندگی نمونه را نهاد تا برای همه‌ی پیروانش درس‌آموز باشد.<sup>۱</sup>

### ۳-۲-۲- حضرت زهرا (علیها السلام) در پهنه‌ی وظایف خانوادگی

مطابق آموزه‌های دینی، زن وظیفه‌ای نسبت به کارهای خانه و خارج از آن ندارد. بر شوهر لازم است نیازمندی‌های او را تأمین کند و امور داخل و خارج خانه را سامان دهد (چه خود و چه به وسیله‌ی دیگری) و بر همسر جز تمکین لازم نیست ولی مشارکت در امور و رسیدگی به کار منزل و نیازهای زندگی مشترک نمادی از صمیمیت و محبت است. در زندگی این اسوه‌ی آسمانی نیز تقسیم کار صورت می‌گرفت.<sup>۲</sup>

امام صادق (علیه السلام) فرمود:

«عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَحْتَطِبُ وَيَسْتَقِي وَيَكْنُسُ وَكَانَتْ فَاطِمَةُ سَلَامُ اللَّهِ عَلَيْهَا تَطْحَنُ وَتَعْجِنُ وَتَخْبِزُ.»<sup>۳</sup>

امیرمؤمنان هیزم جمع‌آوری می‌کرد و (برای منزل یا برای باغات) آب‌دهی می‌نمود و جارو می‌کشید و فاطمه (علیها السلام) (گندم را با دستاس) آرد می‌کرد، خمیر درست می‌کرد و نان می‌پخت.<sup>۴</sup>

### ۳-۲-۳- حضرت زهرا (علیها السلام) و تربیت فرزندان شایسته

فرزند امانت الهی می‌باشد که خدای سبحان در اختیار پدر و مادر قرار داده است. از پدر و مادر خواسته تا در تربیت صحیح فرزندان خویش کوشا باشند و راه تربیت را هم به انسان آموخته است. بنابراین فراگیری اصول و روش‌های صحیح تربیت و به کار بستن آن‌ها موفقیت بزرگی است و سهل‌انگاری در این امر مسؤولیت سنگینی در پی دارد و اگر راه و روش صحیح تربیت فرا گرفته نشود، در پیشگاه خدا باید پاسخ‌گو بود. تربیت فرزندان فرزانه و شایسته مانند حسن و حسین و زینب و کلثوم (علیهم السلام) موفقیت بزرگی بود که نصیب علی و فاطمه (علیهما

۱. سعید، داودی، بانوی بهشتی در عرصه‌های حضور، ج ۲، قم؛ انتشارات امام علی ابن ابی‌طالب (ع)، ۱۳۹۱، ص ۱۰۷.

۲. حسین، اسحاقی، سبک زندگی فاطمی، ج ۲، قم؛ مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۴، ص ۱۰۹.

۳. محمد بن یعقوب، کلینی، ج ۴، همان، ص ۸۶.

۴. همان.



السلام) شد زیرا همان طور که علی و فاطمه (علیهما السلام) و زندگی پربارشان برای همه‌ی مسلمانان الگو است، فرزندان آنان نیز از هر جهت نمونه و الگو هستند.<sup>۱</sup>

### سیره اجتماعی سیاسی

حضرت فاطمه (علیها السلام) در متن مسائل سیاسی و اجتماعی قرار داشت و همواره از حق و اسلام و اهل بیت (علیهم السلام) دفاع می‌کرد. حتی در جنگ برای امداد رسانی و مداوای مجروحین شرکت می‌نمود. بعد از رحلت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در آن شرایط حساس و دشوار و بحرانی که فتنه و دشمنی تمامیت اسلام و قرآن را تهدید می‌کرد! این زهرا (علیها السلام) بود که با شرکت خود در صحنه‌ی سیاسی و اجتماعی و دفاع از مقام ولایت اساس اسلام را تضمین نمود.<sup>۲</sup>

### ۳-۳-۱- تهدید غاصبان خلافت

همراهان و غاصبان خلافت بعد از غضب خلافت، برای مشروعیت بخشیدن به خلیفه‌ی وقت و مقبولیت خلافت نزد مردم و بر حق نشان دادن آن و سرپوش گذاردن بر مسیر انحرافی، شروع به گرفتن بیعت از مردم کردند که موجب شد حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) آنان را تهدید کند.

هنگامی که حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) با عده‌ای از زنان دست حسن و حسین (علیهما السلام) را گرفت و در حالی که پیراهن رسول خدا (صلی الله علیه و آله) را همراه داشت، در دفاع از امام خود به مسجد رفت و پیراهن رسول الله (صلی الله علیه و آله) را بر در مسجد آویزان نمود و آن جمع، خشم حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) را دیدند (در این هنگام ستون‌های مسجد لرزید). به همین دلیل، غاصبان عقب نشینی کردند و علی (علیه السلام) به سلمان گفت: دختر پیامبر (صلی الله علیه و آله) را دریاب! به خدا قسم می‌بینم که مدینه همچون طوماری می‌خواهد به هم بیچد و اهلس را فرو برد و غاصبان از ترس غضب حضرت فاطمه (علیها السلام)، علی (علیه السلام) را رها کردند.<sup>۳</sup>

۱. حبیب الله، احمدی، فاطمه (علیها السلام) الگوی زندگی، قم؛ فاطیما، ۱۳۷۹، ص ۱۲۹.

۲. همان، ص ۲۲۵.

۳. محمدباقر، مجلسی، بحار الانوار؛ ج ۴۳، ص ۱۹۶.

### ۳-۲- مبارزه منفی؛ با گریه‌های سوزناک

بعد از رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله) حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) همواره به زیارت قبور شهیدان و مرقد مطهر حضرت حمزه می‌آمد و در آنجا ناله و گریه می‌کرد و در زمره‌ی یکی از بزرگترین گریه‌کنندگان تاریخ در آمد و هیچ‌گاه خندان دیده نشد.<sup>۱</sup>

عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنِ الْبَاقِرِ ع قَالَ: مَا رَأَيْتُ فَاطِمَةَ ضَاحِكَةً قَطُّ مُنْذُ قُبُضِ رَسُولِ ص حَتَّى قُبِضَتْ.<sup>۲</sup>

عمرو بن دینار می‌گوید: امام باقر (علیه السلام) فرمود: هرگز فاطمه (علیها السلام) بعد از رحلت رسول الله (صلی الله علیه و آله) خندان دیده نشد تا این که خود رحلت نمود.

المناقب لابن شهر آشوب: وَ دَخَلَتْ أُمَّ سَلَمَةَ عَلَى فَاطِمَةَ ع فَقَالَتْ لَهَا كَيْفَ أَصْبَحْتَ عَنْ لَيْلَتِكَ يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَتْ أَصْبَحْتُ بَيْنَ كَمَدٍ وَ كَرَبٍ فَقِيدَ النَّبِيِّ ص وَ ظَلِمَ الْوَصِيَّ وَ [هُتِك] وَاللَّهِ حُجْبُهُ أَصْبَحَتْ إِمَامَتُهُ مُقْتَصَّهً عَلَى غَيْرِ مَا شَرَعَ اللَّهُ فِي التَّنْزِيلِ وَ سَنَّهَا النَّبِيُّ فِي التَّأْوِيلِ وَ لَكِنَّهَا أَحْقَادٌ بَدْرِيَّةٌ وَ تَرَاتٌ أُحْدِيَّةٌ كَانَتْ عَلَيْهَا قُلُوبُ النُّفَاقِ مُكْتَمِنَةً.<sup>۳</sup>

در مناقب شهر آشوب آمده است: روزی ام سلمه بر حضرت زهرا (علیها السلام) وارد شد و گفت: (دخت رسول خدا (صلی الله علیه و آله)! دیشب به تو چه گذشت؟) فرمود: « شب را میان اندوه شدید به سر آوردم؛ زیرا پیامبر (صلی الله علیه و آله) از دنیا رفته و جانشین وی مظلوم است. به خدا سوگند! پرده‌های تزویر و فریب از کار کسی که زمامداری‌اش بر خلاف حکم خدا و قرآن و سنت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در تأویل و تفسیر قرآن بود، کنار رفت. اما این عقده‌های جنگ بدر و کینه‌توزی‌های احد است که خود را نشان می‌دهد.

### ۳-۳-۳- رایزنی سیاسی

حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) برای روشن ساختن افکار عمومی از مسیر امامت، چهل شبانه روز دست حسن و حسین (علیهما السلام) را می‌گرفت و سوار بر مرکبی می‌شد و همراه با حضرت علی (علیه السلام) به در خانه مهاجر و انصار می‌رفت تا آن‌ها را نسبت به غفلتی که دچار آن شده‌اند و انحراف موجود، بیدار سازد. حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) در حقیقت با رایزنی سیاسی خود، با یاران رسول الله (صلی الله علیه و آله) اتمام حجت می‌کرد و همچون دیپلماتی آگاه، با حضور خویش سعی می‌نمود مسیر انحراف امت را روشن سازد و مسیر واقعی

۱. مندر، حکیم، در سنانه زندگانی و سیره حضرت زهرا (علیها السلام)، تهیه و تنظیم؛ معاونت آموزش مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه

خواهران، قم؛ مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۳، ص ۱۳۲.

۲. محمد بن علی، ابن شهر آشوب مازندرانی، مناقب آل ابی طالب علیهم السلام (لابن شهر آشوب)، ج ۳، قم؛ علامه، ۱۳۷۹ق، ص ۳۴۱.

۳. همان، ج ۲، ص ۲۰۵.

را که امامت علی (علیه السلام) است و نیز حریم ولایت را روشن و بی‌پیرایه ارائه دهد تا در فردای قیامت، برای صاحبان زر و زور و تزویر و عافیت طلبانی که فریب خورده‌اند بهانه‌ای وجود نداشته باشد.<sup>۱</sup>

حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) به آنان می‌فرمود:

يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ! انصُرُوا اللَّهَ وَابْنَهُ نَبِيَّكُمْ، وَقَدْ بَايَعْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَوْمَ بَايَعْتُمُوهُ أَنْ تَمْنَعُوهُ وَذُرِّيَّتَهُ مِمَّا تَمْنَعُونَ مِنْهُ أَنْفُسَكُمْ وَذُرَارِيَّكُمْ، فَقُوا لِلرَّسُولِ وَاللَّهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ بَيْعَتِكُمْ.<sup>۲</sup>

«ای جماعت مهاجر و انصار! خدا و دخت پیامبران را یاری کنید، شما با پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) بیعت کردید تا از او و خاندان و ذریه‌اش حمایت کنید، همان طور که از خودتان و ذریه‌ی خویش حمایت می‌کنید؛ پس به بیعت خود با پیامبران وفا کنید.»

### ۳-۴- خطبه روشن‌گرانه و آتشین حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) در مسجد

#### النبي

زمانی که به حضرت زهرا (علیها السلام) خبر رسید که غاصبان خلافت می‌خواهند وی را از فدک محروم سازند روسری بر سر افکند و چادر به تن نمود و همراه جمعی از زنان بنی‌هاشم و یاران خویش رهسپار مسجد شد، به احترام حضرت زهرا (علیها السلام) پرده‌ای میان زنان و مردان در مسجد کشیده شد و آن بزرگ بانو از پشت پرده با حمد و ستایش خداوند متعال و درود فرستادن به رسول گرامی (صلی الله علیه و آله) سخن را آغاز کرد و به بیان موازین اسلامی و ... پرداخت و در پایان به مخاطبان هشدار داد و اتمام حجت نمود.

حضرت زهرا (علیها السلام) در خطبه فدک اهدافی بلندتر از فدک را دنبال می‌کرد؛ آیت الله العظمی مکارم شیرازی در این باره می‌نویسد:

« این خطبه، هشدار کوبنده‌ای بود برای آن‌ها که کوشش داشتند خلافت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حکومت اسلامی را از مسیر اصلی خود منحرف سازند و زحمات بیست و سه ساله‌ی او را بر باد دهند. زنگ بیدار باشی بود برای آن‌ها که قلبشان به عشق اسلام می‌تپید و از آینده‌ی این آیین بیمناک بودند. اخطار شدیدی بود برای آن‌ها که از گسترش حزب منافقین و نفوذ آن‌ها در دستگاه سیاسی بعد از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بی‌خبر بودند و جنب و جوش‌های مرموز آنان را نادیده می‌گرفتند. فریاد دردآلودی بود در حمایت از امیرمؤمنان علی (علیه

۱. فرزانه، نیکویرش‌راد، مجله بانوان شیعه؛ مقاله: فاطمه زهرا (علیها السلام) الگوی مبارز سیاسی زن امروز، ش ۴.

۲. محمدباقر، مجلسی، همان، ج ۲۹، ص ۱۹۱.

السلام) وصی و جانشین پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) که گروهی از بازیگران سیاسی آیات قرآن و توصیه‌های مؤکد رسول الله (صلی الله علیه و آله) را درباره‌ی او نادیده گرفته بودند. احقاق حق مظلومان‌های بود برای بیدار ساختن آن‌ها که حقشان غصب می‌شود و سکوت مسالمت آمیز را بر فریادهای کوبنده و بیدادگر ترجیح می‌دهند. تندر سهمگینی بود که پژواک آن، همه جا پیچید و آثار آن در همه‌ی اعصار و قرون باقی ماند.<sup>۱</sup>

### سکوت سیاسی

حضرت زهرا (علیها السلام) بعد از مخالفت با خلیفه‌ی وقت، گریه‌های سوزناک، طلب حق و ایراد خطبه‌ی غراء، سکوت اختیار کرد. این سکوت تلنگری برای مردم به حساب می‌آمد چرا که مردم به حضور حضرت زهرا (علیها السلام) عادت کرده بودند و دادخواهی او را شنیده بودند، در چنین حالی برای مردم سوال پیش می‌آمد که چرا حضرت زهرا (علیها السلام) سکوت کرده است؟ این سکوت اعتراض و مخالفتی علیه خلیفه‌ی وقت به شمار می‌آمد.

### وصیت‌نامه سیاسی

حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) در آخرین لحظات زندگانی خود، به همسرش امام علی (علیه السلام) وصیت کرد: «لَا يَشْهَدُ أَحَدٌ جَنَازَتِي مِنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ ظَلَمُونِي وَ أَخَذُوا حَقِّي فَأَيُّهُمْ عَدُوِّي وَ عَدُوُّ رَسُوْلِ اللّٰهِ ص وَ لَأ تَتْرُكُنَّ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيَّ أَحَدٌ مِنْهُمْ وَ لَأ مِنْ أَتْبَاعِهِمْ وَ اذْفَنِي فِي اللَّيْلِ إِذَا هَدَأَتِ الْعُيُونُ وَ نَأْمَتِ الْأَبْصَارُ.»<sup>۲</sup>

مبادا احدی از این گروهی که در حق من ظلم روا داشتند و حق مرا غصب کردند برای تشییع جنازه‌ام حاضر شوند! زیرا ایشان دشمن من و دشمن رسول خدا می‌باشند. مبادا بگذاری احدی از آنان و پیروانشان به جنازه‌ام نماز بخوانند! مرا شبانه در آن هنگام که چشمها همه به خواب رفته باشند، دفن کن.<sup>۳</sup>

۱. احمد، خاتمی، سیره فاطمی: نگاهی به زندگانی فضائل و کلام حضرت فاطمه (علیها السلام)، تهران؛ انتشارات مسیا، ۱۳۹۳، ص ۲۲۱.

۲. محمد باقر بن محمد تقی، مجلسی، زندگانی حضرت زهرا علیها السلام ( ترجمه جلد ۴۳ بحار الأنوار) ترجمه؛ محمد، روحانی علی آبادی، تهران؛ انتشارات مهام، ۱۳۷۹ ش، ص ۶۳۰.

۳. همان، ص ۶۳۲.

## حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) نمونه و الگوی جهانیان

امام خمینی (ره) در بیانات خود می‌فرماید:

کوشش کنید در تهذیب اخلاق و در وادار کردن دوستانتان به تهذیب اخلاق، کوشش کنید که در مقابل آن جنایاتی که بر شما وارد شد عکس العمل نشان بدهید، در حفظ همه حیثیاتی که حیثیت بزرگ زن است، آن‌طوری که زن فریاد<sup>۱</sup>، حضرت زهرا (علیها السلام) بود. همه باید به او اقتدا کنید و کنیم و همه باید دستورمان را از اسلام به وسیله او و فرزندان او بگیریم و همان‌طوری که او بوده است، باشید و در علم و تقوا کوشش کنید که علم به هیچ کس انحصار ندارد، علم مال همه است، تقوا مال همه است و کوشش برای رسیدن به علم و تقوا وظیفه‌ی همه‌ی ما و شماست.<sup>۲</sup>

### نتیجه گیری

پس از آفرینش انسان خداوند متعال رسولانی برای هدایت بشر فرستاد تا به واسطه‌ی آنان راه سعادت و کمال را طی کنند بنابراین انسان در طول زندگی خود همواره نیازمند الگو بوده است تا بتواند راه مستقیم برای رسیدن به سعادت را تشخیص بدهد. الگویی که مورد تأیید خداوند متعال باشد و انسان را در راه رسیدن به کمال هدایت کند. در دین اسلام الگوی برتر برای زن باید شخصی باشد که مصداق تمام خوبی‌هاست. حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) که تربیت شده‌ی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و حضرت خدیجه (علیها السلام) بوده است و آینه تمام‌نمای حق است، برترین الگو برای زن مسلمان معرفی شده است. نه تنها الگوی زنان، بلکه الگوی همه‌ی انسان‌هاست. حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) در عرصه‌های مختلف زندگی؛ ایمان و بندگی، عدالت و شجاعت، مسؤولیت‌شناسی، تدبیر و سیاست و ... همواره می‌تواند الگوی جامعی در زندگی انسان باشد. پیروی از چنین الگوی والایی، باعث می‌شود انسان در طول زندگی خود به خصوص در دو راهی‌های دشوار زندگی خود، به سیره‌ی زندگی آن حضرت بنگرد و تصمیم درستی بگیرد.

۱. فرید: یگانه، یکتا.

۲. از بیانات امام خمینی (ره) به مناسبت روز زن، ۱۳۶۳/۱۲/۲۲، صحیفه‌ی نور؛ ج ۱۹، ص ۱۸۳.

## فهرست منابع و مأخذ

\*قرآن کریم

منابع عربی:

- ۱- ابن بابویه، محمد بن علی، الأمالی (للصدوق)، ج ۶، تهران؛ کتابچی، ۱۳۷۶.
- ۲- ابن حیون، نعمان بن محمد مغربی، دعائم الإسلام، قم؛ مؤسسه آل البیت (علیه السلام)، ۱۳۸۵ق.
- ۳- ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علی، مناقب آل ابی طالب علیهم السلام (لابن شهر آشوب)، ج ۳، قم؛ علامه، ۱۳۷۹ق.
- ۴- قمی، عباس، سفینه البحار، ج ۲، قم؛ ۱۴۱۴ق.
- ۵- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۴، ج ۳، ج ۵، تهران؛ دارالکتب اسلامیة، ۱۴۰۷ق.
- ۶- محمدباقر، مجلسی، بحار الانوار؛ ج ۴۳.

منابع فارسی:

- ۷- احمدی، حبیب الله، فاطمه (علیها السلام) الگوی زندگی، قم؛ فاطیما، ۱۳۷۹.
- ۸- از بیانات امام خمینی (ره) به مناسبت روز زن، ۱۳۶۳/۱۲/۲۲، صحیفه‌ی نور؛ ج ۱۹.
- ۹- اسحاقی، حسین، سبک زندگی فاطمی، ج ۲، قم؛ مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۴.
- ۱۰- بهزادپور، سیمین دخت، زن در توسعه مفاهیم اسلامی، تهران؛ انتشارات خرداد، ۱۳۷۸.
- ۱۱- جوادی آملی، عبدالله، فاطمه (علیها السلام) اسوه بشر، تحقیق و تنظیم: مهدی آقایی، قم؛ مرکز نشر اسراء، ۱۳۹۳.
- ۱۲- حسین زاده، مهدی، مجله معرفت، مقاله: (آموزه‌های اسلامی در باب تقلید از الگوها)، ش ۶۷.
- ۱۳- حکیم، منذر، درسنامه زندگانی و سیره حضرت زهرا (علیها السلام)، تهیه و تنظیم؛ معاونت آموزش مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواران، قم؛ مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۳.
- ۱۴- خاتمی، احمد، سیره فاطمی: نگاهی به زندگانی فضائل و کلام حضرت فاطمه (علیها السلام)، تهران؛ انتشارات مسیا، ۱۳۹۳.
- ۱۵- داودی، سعید، بانوی بهشتی در عرصه‌های حضور، ج ۲، قم؛ انتشارات امام علی ابن ابی-طالب (علیه السلام)، ۱۳۹۱.

- ۱۶- مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، زندگانی حضرت زهرا علیها السلام ( ترجمه جلد ۴۳ بحار الأنوار) ترجمه؛ محمد، روحانی علی آبادی، تهران؛ انتشارات مهام، ۱۳۷۹.
- ۱۷- مجله پیام زن، خرداد ۱۳۷۹، ش ۹۹.
- ۱۸- مصباح یزدی، محمد تقی، جامی از زلال کوثر، تحقیق و نگارش: محمد باقر حیدری، قم؛ موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۸۵.
- ۱۹- مظهری، مرضیه، رفتار شناسی امام خمینی (ره)، تهران؛ چاپ قم، نشر عروج، ۱۳۸۷.
- ۲۰- نیکویرش راد، فرزانه، مجله بانوان شیعه؛ مقاله: فاطمه زهرا (علیها السلام) الگوی مبارز سیاسی زن امروز، ش ۴.